

Як упізнати осінь?

I. Ранкова зустріч. «В осінній час сім погод у нас». Народні прикмети, прислів'я, приказки про осінь

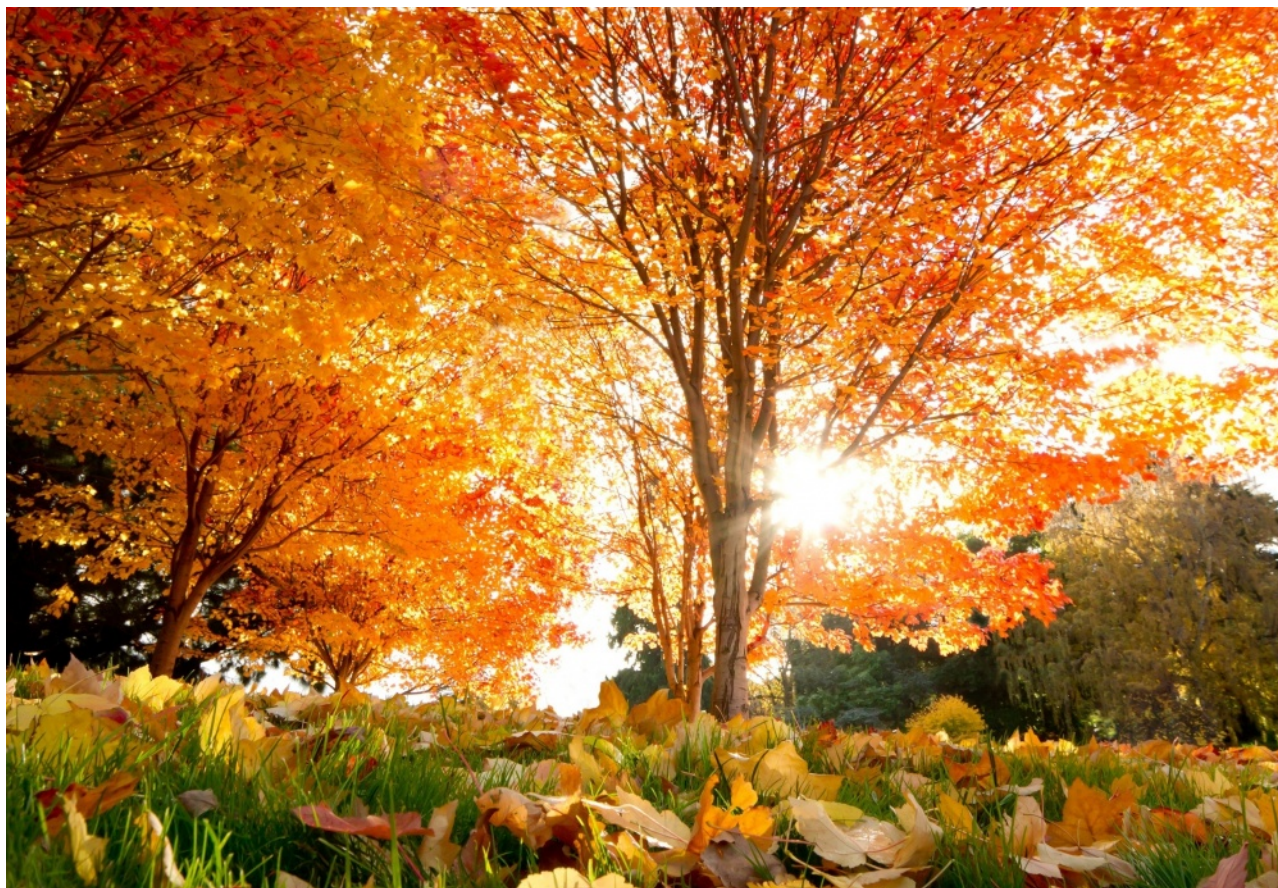
1. Привітайтеся з учнями та попросіть їх привітатися один з одним, наголосіть на правильному звертанні (Марійко, Васильку, Тарасе, Олеже).
2. Покажіть учням світлини (плакати, малюнки тощо) осінньої природи і попросіть придумати їм назви. Учні дають назви, пов'язані з осінню.

2

3

4

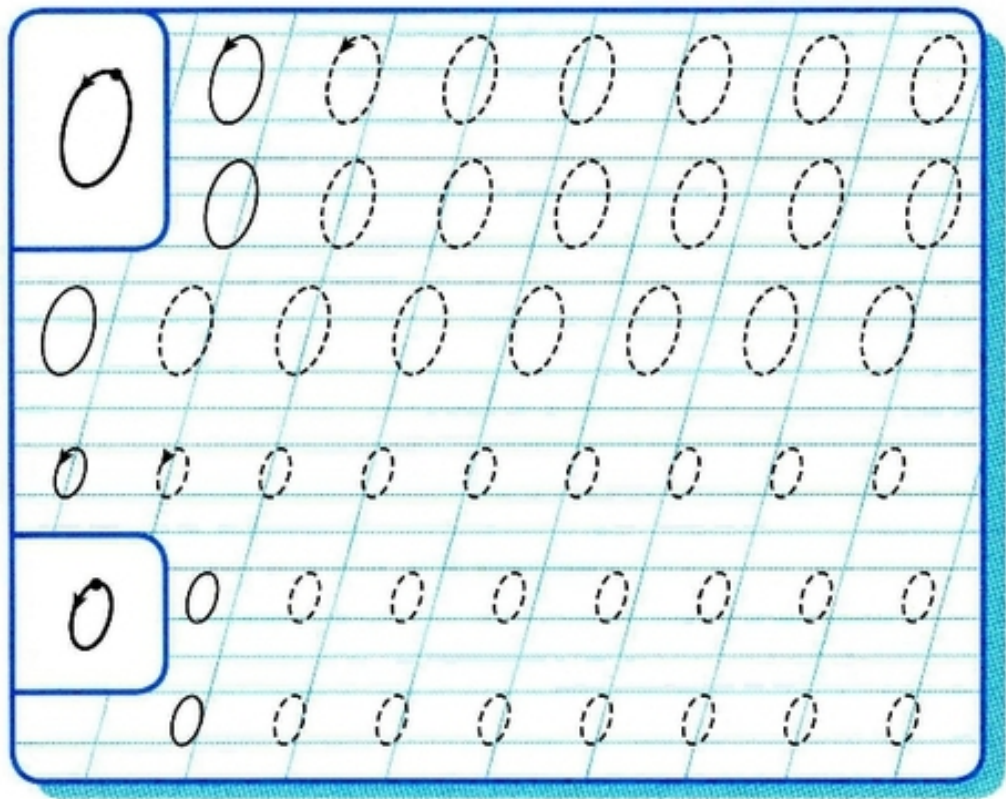
Поставте запитання: Як ви дізналися, що на світлинах зображено осінню пору року? (відповіді учнів).

Підведіть учнів до формулювання проблеми сьогоднішнього дня.

Напишіть на дошці слово «осінь». Запитайте дітей, з якої букви починається слово «осінь» та запропонуйте потренуватися в її написанні.

Матеріали для дітей. Додаток 1

5

3. Запитайте учнів, як вони розуміють прислів'я:
- ✓ *В осінній час сім погод у нас: сіє, віє, крутить, мутить, припікає, поливає.*
 - ✓ *Весна красна квітами, а осінь - плодами.*
 - ✓ *Осінь сумна, а весело жити.*
 - ✓ *Як вересніє, то й дощик сіє.*
4. Послухайте з учнями музичні твори про осінь для подальшого висловлення власних вражень, уподобань (наприклад, В. Косенко «Дощик», М. Парцхаладзе «Осінній дощик»).

- Послухайте музичний твір і спробуйте визначити знайомі вам ознаки дощук.
- Чи змінювався характер музики впродовж твору? Як саме?
- Послухайте ще раз музичний твір і виконайте пальцями «танок дощук».

5. Сприймаючи кожен твір мистецтва, ми впізнавали осінь. А що допомогло розповісти про осінь композиторів, художників, поетів? (композиторів – звуки, художників – фарби, поетів – слова).

II. Сприймання й інтерпретація художнього опису осені. Вправа «Упізнай місяць»

- Запитайте дітей, чи знають вони назви осінніх місяців.
- Прочитайте вірш про **вересень**. Попросіть учнів розпізнати місяць за його ознаками.

*В школах дзвоник продзвенів,
Школярів дім знань зустрів.
В лісі виросли грибочки,
У опеньках всі пеньочки...*

6

Тут можна використати елементи випереджувального навчання й викладати назви місяців із букв.

Якщо у Вашій місцевості росте верес, принесіть кілька гілочок із собою, можна принести до класу верес у горшку. Розкажіть про таке:

Якщо дні стали коротшими, за вікном накрапає дощик, а з дерев облітає перше жовте листя, будьте певні – у гості завітав перший місяць осені – вересень. А чи знаєте ви, чому його так назвали?

Назва дев'ятого місяця року пов'язана із вересом – вічнозеленою рослиною, яка росте в Україні, особливо на Поліссі, в Карпатах. Пахучі суцвіття вересу розпускаються в серпні й цвітуть аж до кінця жовтня. Проте саме у вересні рожево-бузкові квіти вересу найпишніше вкривають піщані пагорби, торф'яники та соснові бори.

- Прочитайте вірш про **жовтень**. Попросіть учнів розпізнати місяць за його ознаками.

*Чарівник прийшов у ліс,
фарби, пензлика приніс.
У діброві та садочку
стали жовтими листочки.*

Запитайте, чому другий місяць осені називали жовтнем? (відповіді учнів).

Довколишні дерева зодяглися в найпривабливіший – жовтогарячий колір.

Запитайте, як називається третій місяць осені і чому?

- Прочитайте вірш про **листопад**. Попросіть учнів розпізнати місяць за його ознаками.

*Вправо, вліво, вниз, назад –
Всюди справжній листопад.
Трішки ще і вже зима,
От і осені нема...*

7

- Колись давно в народі його ще називали грязень, хмурень, листопадник. Як ви думаєте, чому третій місяць осені отримав такі назви?

- Розгляньте з учнями малюнок та обговоріть, які осінні місяці відображено у вигляді хлопчиків, братів-місяців.
- Запропонуйте дітям відгадати, який місяць про себе може говорити так: «Я останній місяць осені. Мене часто називають Чорнотропом. Та мені більше подобається ім'я Льодостав – адже я починаю вкривати кригою річки й озера. Я люблю посумувати. Адже без мене грудень не прийде».
- Поставте дітей в коло і поділіть на три групи: «вересень – жовтень – листопад – вересень – і т. д.».
- Дайте завдання кожній групі учнів розфарбувати один місяць (на вибір) відповідними кольорами.

- Після завершення роботи діти презентують й обґрунтовують, чому розфарбували свій малюнок саме такими кольорами.

III. Екскурсія до парку. Ознайомлення з ознаками осені. Збір природного матеріалу (осінні листя, каштани, жолуді тощо)

Перед початком екскурсії прочитайте учням вірш «Як ми з другом в ліс ходили»^{*} для обговорення того, чого не можна робити в природі.

Як ми з другом в ліс ходили¹

У лісі з другом ми йдемо,
Співаємо та кричимо.
«Хто ви?!» – сорока нам тріщить.
«Тікайте з лісу! – верещить,
Злякали ви тварин усіх,
А це не жарти і не сміх!»
Та не зважаєм ми на це,
З гнізда взяли чиєсь яйце.
Мій друг гілки ламає,
А я нору шукаю....
Знайшов я нірку! Хто ж там в ній?
Ой! Мабуть, хтось великий, злий,
Бо він гарчить, бо він шипить...
Ой! Ой! Він може і вкусить!
Ні, я не хочу гратись так,
Пішли ми далі, в березняк.
Аж тут мурахи! Все снують:
То бігають, то щось несуть.
Ми гілкою в мурашник – раз!
Ну, а вони тоді – на нас!
Мурашки лізуть в очі, в ніс,
Кричать: «Покиньте швидше ліс!
А то ми прийдемо до вас,
Тоді вже стережіться нас!»
Ми з другом з лісу ледь втекли

¹ * Фесюкова Л. Б., Мирошніченко І. В., Панасюк І. С., Яковлева Н. В. Виховуємо та навчаємо. Комплексні заняття й ігри для дітей 4–7 років. – Х.: Веста: ТОВ «Ранок», 2007. – С. 202.

І більше в ліс цей не пішли!

Перед екскурсією можна провести гру «Передбачення»: Який парк восени? Кого ми можемо зустріти в парку? У такому разі після екскурсії варто обговорити, наскільки справдилися передбачення.

- **Обговоріть також правила безпеки під час екскурсії**

1. Під час екскурсії необхідно дотримуватися правил дорожнього руху, не виходити на проїжджу частину.
2. Без дозволу вчителя не залишати місця перебування.
3. У разі поганого самопочуття негайно повідомити вчителів.
4. Дотримуватися правил безпечної поведінки та виконувати розпорядження наставника.
5. Під час ходьби дивитися під ноги, щоб не спіткнутися і не травмуватися.
6. Не пробувати жодної із зібраних рослин на смак: пам'ятати, що це може призвести до отруєння.

Екскурсія до парку. Ознайомлення з ознаками осені. Спостереження в групах. Збір природного матеріалу

9

Повідомте учнів про те, що вони будуть «шукати осінь» на шкільному подвір'ї (у саду, парку, сквері тощо).

Кожна дитина отримує аркуш паперу, на якому є чорно-біле зображення характерних ознак осені. Під час екскурсії діти повинні розмалювати відповідними кольорами ті елементи малюнка, які спостерігали в природі. Якщо діти побачили об'єкти, яких немає на малюнку, то їх варто домалювати самостійно.

Матеріали для дітей. Додаток 2

- Запропонуйте учням прислухатися до «музики» листопаду: яка вона за характером? Попросіть добрати слова, які влучно передають шум листя під ногами. (*Шумлять, шелестять, шерехтять, шарудять, тріщать, хрумтять, шепочуться*).
 - Пройдіть відстань від ... до ... на пальцях (на п'ятках, на зовнішній стороні стопи, на внутрішній), але так, щоби чути було лише шурхіт листочків.
 - З чим порівнюють опале листя? (*З барвистим килимом*).
 - А що ще воно вам нагадує? (*Золоті монетки, різнокольорові клаптики, яскраві обгортки від цукерок*).
 - Викладіть із опалих листочків цифри, які ви знаєте.
 - Подумайте, про що могли б шепотіти опалі листочки? Придумайте свою коротку розповідь і розкажіть однокласникам.
- Запропонуйте учням зібрати природний матеріал (опале листя і гілочки, каштани, жолуді, шишки, пир'ячко, гриби-трутовики і мох, горішки та сухоцвіт). А на березі моря можна виявити красиві камінці, мушлі, гладкі скельця – це теж варто прихопити із собою. Все це будемо використовувати для виготовлення панно, аплікацій, саморобок тощо.

IV. Вираження словами вражень від побаченого під час екскурсії. Вправа «Незакінчене речення»

Підводячи підсумки екскурсії, спробуйте (за допомогою вправи «Незакінчене речення») обговорити такі запитання (зміст запитань залежить від місця проведення екскурсії – парк, сквер, поле, ліс, річка, море тощо):

- ✓ Під час екскурсії небо було Хмари Сонце
- ✓ Листя на деревах Найбільше жовтого листя на деревах
- ✓ Ми зібрали листя з таких дерев:
- ✓ Плоди і насіння ми зібрали з
- ✓ Ми бачили птахів: Вони були
- ✓ Під час екскурсії бачили таких комах: Вони
- ✓ У парку живуть такі звірі:
- ✓ У лісі живуть
- ✓ Ми зустріли домашніх тварин
- ✓ Під час екскурсії ми чули звуки
- ✓ Люди, яких ми бачили, були одягнені тому, що
- ✓ Які органи чуття допомогли вам дати відповідь на ці запитання?

12

Продовжуючи бесіду, зверніть увагу учнів на те, що похолодання – причина змін у житті рослин. Із приходом осені багато трав, розсіюючи насіння, гинуть. У деяких рослин гине наземна частина, але залишається коріння, яке навесні дає життя новим пагонам. У дерев і рослин опало листя, але збереглася наземна частина і коріння. Багато дерев і кущів розсіяли своє насіння, дуб – жолуді, клен, липа – крилатки. Із насіння виростуть молоді деревця – життя продовжується.

Розкажіть учням про те, як готуються восени звірі до холодів: лиси утеплюють свої нори, білки утеплюють дупло і ховають у нього запаси їжі, ведмеді облаштовують зручну і теплу барлогу, їжаки закриваються в листя, зайці вибирають затишне місце під густим кущем, щоб сховатися від негоди. Зникають комахи – комарі і мошки. Птахи, які ними живляться, відлітають у теплі краї. Наприклад, стрижі, ластівки, солов'ї, зяблики, трясогузки. Залишаються зимувати дятли, синиці, горобці, голуби, галки, ворони. Вони знайдуть їжу біля людських осель. Ми з вами теж будемо їх підгодовувати. Запропонуйте учням подумати, як краще це робити.

В їжачка сьогодні свято —
 Яблучок знайшов багато.
 Переносить до комори,
 Адже осінь вже надворі.
 Щоб узимку в лютий холод
 Вгамувати спрагу й голод.

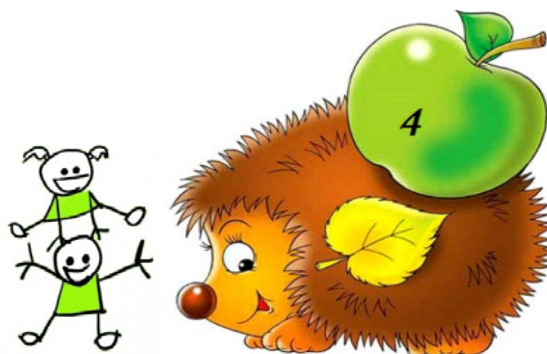

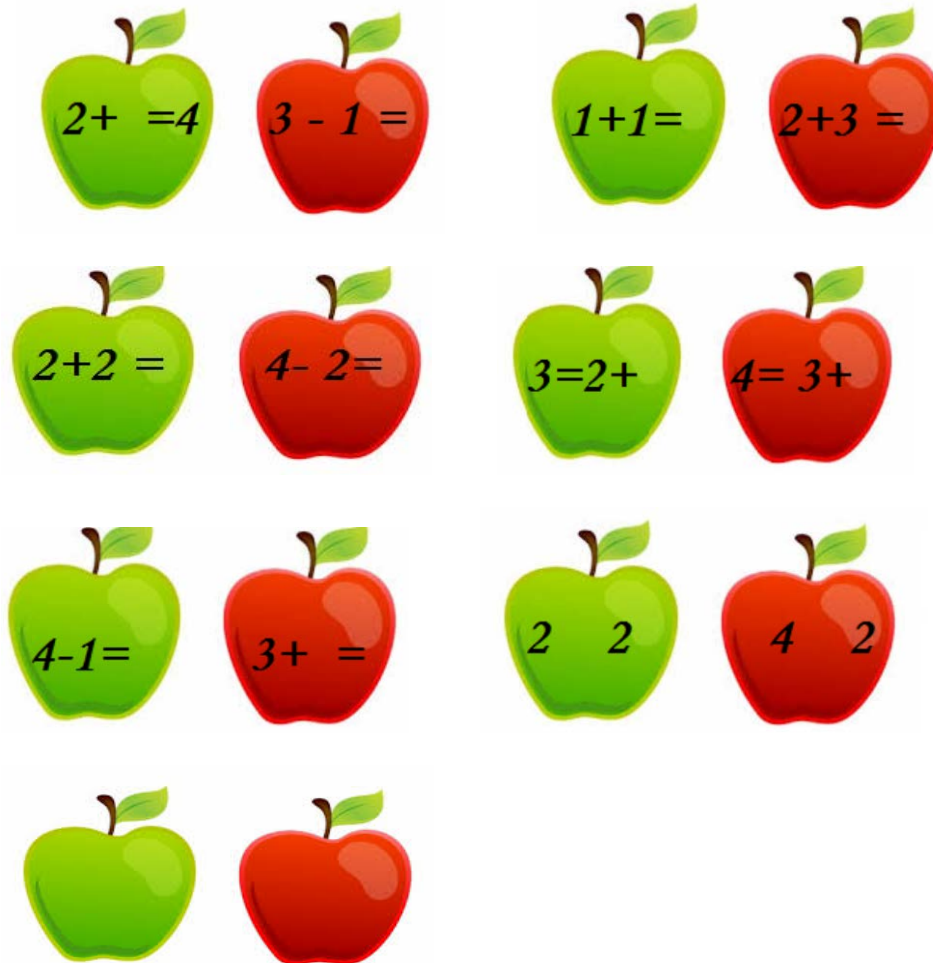
13

V. Гра «Їжачкова математика»

Їжачок розгубив яблучка, які підготував для гостей у парку. Просить йому допомоги.

Матеріали для дітей. Додаток 3

Ці завдання виходять за рамки очікуваних результатів п'ятого тижня, однак їх гарно сприймають діти. Їх можна виконувати в парах для того, щоб діти змогли підсилити один одного. Так само ставимо яблучка без цифр, щоб учні запропонували свої варіанти.

Так само варто запитати дітей, чи насправді їжачки їдять яблука, і пояснити, чому їжачків малюють з яблуками на голках.

VI. Гра «Я – спостерігач». Формування умінь спостерігати, порівнювати, робити узагальнення

Пограйте у гру «Я – спостерігач». Кожній групі дайте малюнок (наприклад, із журналу «Джміль», № 5, 2014), розглядаючи який, діти повинні відшукати якнайбільше ознак осені.

Матеріали для дітей. Додаток 4

15

Гру можна доповнити запитаннями:

- Скільки дітей зображено на малюнку?
- Викладіть із набірною тканиною цифру, яка відповідає кількості дівчаток.
- Викладіть цифру, яка відповідає кількості звірів, зображених на малюнку.
- Полічіть, скільки пташок намалював художник.
- Порівняйте кількість звірів і птахів. Запишіть відповідну рівність.
- Назвіть предмети, які зобразив художник, у назвах яких є звук [o].
- Вкажіть на об'єкт природи, назва якого складається з одного складу.

VII. Створення і заповнення лепбука

1. Запропонуйте учням допомогти вам створити лепбук – інтерактивну книжку, яку вони будуть заповнювати упродовж тижня. Він має бути багатofункціональний. Поясніть учням, що основна інформація має бути

розміщена посередині. Справа і зліва – цікава додаткова інформація (загадки, прислів'я, вірші, гуморески, кросворди, ребуси тощо).

- Запропонуйте учням придумати назву лепбука та рубрик. Учні можуть для наповнення й оформлення лепбука використовувати природний матеріал, зібраний під час екскурсії, а також фото, написані розповіді, казки про місяці, календар, малюнки плодів, листків тощо.

Приклад лепбука:

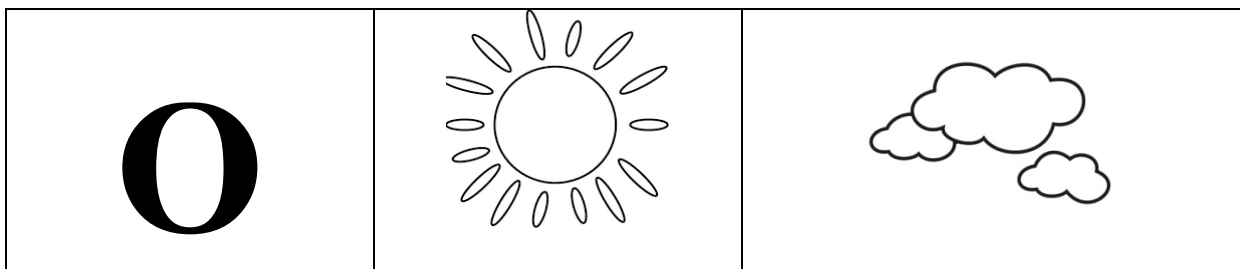

- Підсумки дня підведіть за допомогою мнемотаблиць (вчитель показує дітям мнемотаблицю і просить скласти речення, яке відображає її зміст).

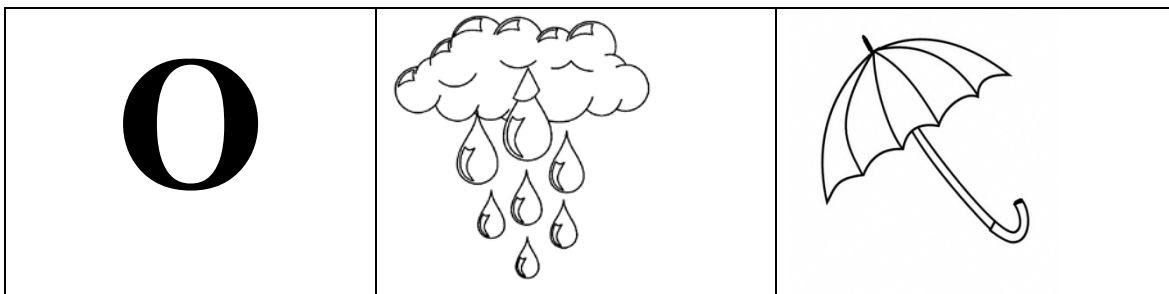
16

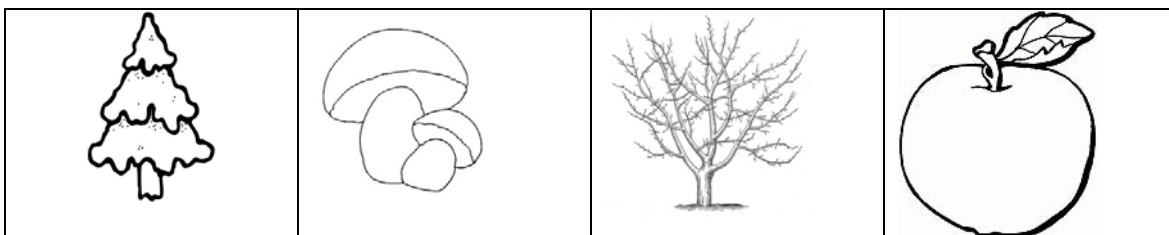
Матеріали для дітей. Додаток 5

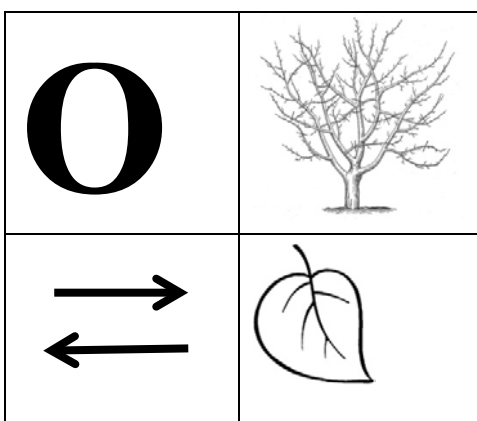
(Восени сонце ховається за хмарами)

(Восени з хмарок часто падає дощ, і люди розкривають парасольки)

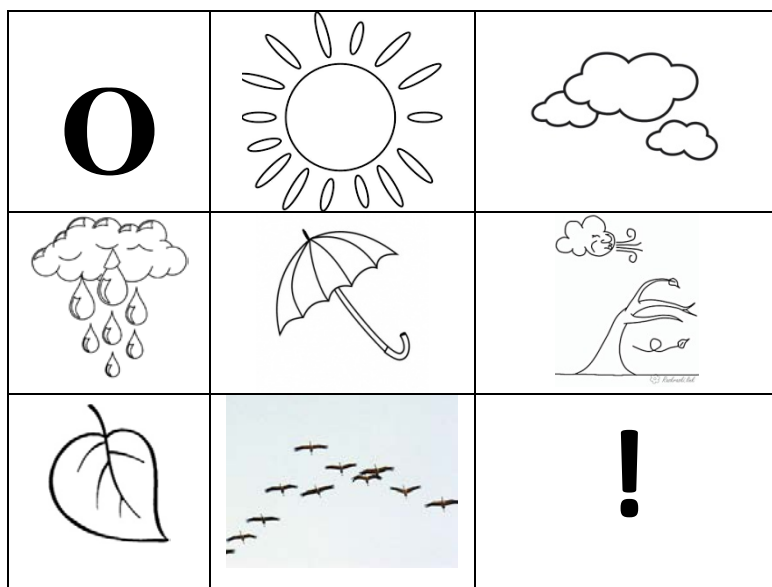

(Восени у лісі виростають гриби, а в садах досягають яблука)

(Восени з дерев облітає листя, і тому третій місяць осені називається листопад)

17

(Восени сонечко часто ховається за хмарами. Люди розкривають парасолі. Дме вітер, зриває з дерев листя, птахи відлітають у вирій.)

Як живуть рослини восени?

I. Ранкова зустріч. «Осіння квітка, яка мені подобається»

(Рекомендуємо її провести надворі – біля квітника.)

Діти об'єднуються у групи залежно від того, яка осіння квітка їм подобається. Обговоріть у групі, чому саме ця квітка подобається кожній групі дітей.

- Якщо діти працюють у класі, щоб не зривати квітів, можна створити пазли (із фото або листівок, розрізаних на дві-три несиметричні частини). Кожна дитина отримує частинку і шукає свою пару, складає пазл і розпізнає квітку, розповідає про неї.

У цій розмові можна обговорити також:

- зі скількох частинок складався пазл?
- якої форми були частинки?
- полічити, скільки фотобукетів склали діти?
- відшукати цифру, яка вказує на кількість букетів;
- викласти цю цифру з осіннього листя / каштанів, жолудів, ягідок горобини, що їх зібрали діти в парку.

18

- Запропонуйте дітям покласти на парту дві вирізані з паперу квітки. Поряд покладіть ще одну квітку. Попросіть їх полічити усі квітки і назвати їхню кількість. Обговоріть, як отримали число 3?

Далі запропонуйте викласти на парті чотири квітки. Одну квітку заберіть. Запропонуйте полічити кількість квіток. З'ясуйте, як у цьому разі отримали число 3?

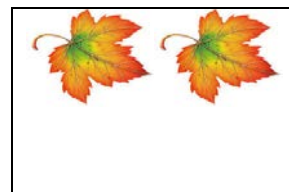
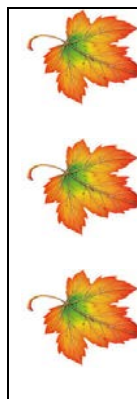
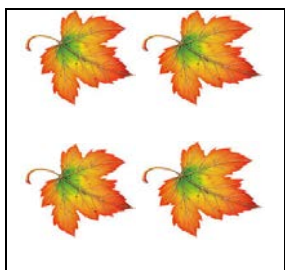
Попросіть учнів полічити до трьох у прямому (зворотному) порядку. Разом з учнями «напишіть» цифру 3 у повітрі. Запропонуйте повчитися писати цифру 3 у зошиті.

Також можна запропонувати таке завдання:

Матеріали для дітей. Додаток 6

З'єднай стрілками слова з цифрами та листочками відповідної кількості. Для кожного з'єднання використовуємо інший колір.

1

4

3

2

три

один

чотири

два

II. Проведення простих спостережень у природі та збір інформації для узагальнення і висновків. Екскурсія «Як живуть рослини восени?»

- Пригадайте, яка відмінність між деревами, кущами, трав'янистими рослинами. Запропонуйте дітям розглянути зображення рослин та утворити три групи: дерева, кущі, трав'янисті рослини.

- Розгляньте зображення рослин

- Згрупуйте ці зображення, утворивши три групи: дерева, кущі, трав'янисті рослини.

Матеріали для дітей. Додаток 7

20

Перед тим як іти на екскурсію, пригадайте, яких правил треба дотримуватися: бути обережними, дбайливо ставитися до природи тощо. Запропонуйте дітям пограти у гру «Служба безпеки» («Джміль». № 5, 2014. –“Осінь”).

Для гри потрібно роздрукувати ігрове поле, мати фішки і кубик. На початку гри домовтеся про те, кого слід вважати переможцем (того, хто перший дійде до фінішу, чи того, хто перший «збере», наприклад, три «корисні знахідки»; чи того, хто перший «збере» три «небезпечні знахідки» тощо) Після гри обов’язково обговоріть із дітьми, які «знахідки» в природі вони вважають небезпечними і чому).

Матеріали для дітей. Додаток 8

- Під час екскурсії запропонуйте дітям виконати такі завдання:

Поспостерігайте за рослинами на шкільному подвір'ї.

1-ша група – дослідить, із яких дерев листя вже опало, а які дерева залишилися зеленими? Назбирайте найгарніших листочків.

2-га група – дослідить, як кущі готуються до зими?

3-я група – дослідіть, які зміни відбулися з трав'янистими рослинами?

- Обговоріть:

- *Що таке листопад? Хто з вас спостерігав це явище? Пригадайте і розкажіть, які почуття воно у вас викликає.*
- *Як починається листопад? Він починається на всіх деревах одночасно чи ні?*
- *На яких деревах облітає листя найшвидше?*
- *На яких деревах листя облітає найпізніше?*
- *Які дерева не скидають листя?*

- Зверніть увагу дітей на те, що зниження температури повітря призводить до швидкої зміни забарвлення листя. Швидше відбувається і листопад. Особливо швидко опадає листя після заморозків.

- Чому в природі відбувається листопад?

З настанням холодів ґрунт охолоджується, а разом з ним і волога, що знаходиться у ґрунті. Охолоджену воду коріння рослин не всмоктує. Крім того, листя покривалося б снігом, і під його вагою обламувалися б гілки.

- Створіть модель трикутника з підручного матеріалу (жолудів, каштанів, горіхів).

III. Вправа «Стоп-кадр»

- Запропонуйте дітям уявити себе фотографами і зробити світлину осінньої рослини, яка справила найбільше враження. Зробіть фотовиставку у класі.
- Наголосіть, щоб учні не забули підписати свою роботу.
- Попросіть дітей назвати один одному відомі букви, що є у складі їхнього імені та прізвища.

IV. Дослідницька діяльність у групах «Розпізнай рослину за листком і плодом»

- Роздайте на кожную групу листя дерев: дуба, клена, каштана, горіха та їхні плоди: жолуді, крилатки, каштани, горіхи. Попросіть дітей з'ясувати, яким деревам вони належать.
- Запропонуйте дітям виміряти довжину листочків або плодів різними способами (накладанням предметів один на одного; за допомогою лінійки або нестандартними мірками – смужкою, стрічкою, сірниковою коробкою, пальцем тощо).

V. Дидактична вправа «З'єднай цифру з відповідним малюнком»
Графічні вправи

- Учитель показує картку з цифрою, а учні викладають на партах відповідну кількість листочків, а потім, навпаки, учитель показує кількість листочків, а учні повинні викласти картку з відповідною цифрою.
- Утворіть з учнями рівності на основі знання про склад чисел 2–3.

24

VI. Створення аплікації з природних матеріалів.

- Запропонуйте дітям створити «чайний сервіз» за зразком чи власним задумом, використовуючи пластилін, плоди та насіння рослин.

- Із сусідом по парті пофантазуйте, кого ви будете пригощати чаєм холодними осінніми вечорами.

VII. Складання зв'язного висловлювання за поданим початком

Запропонуйте учням продовжити речення про життя рослин восени, використовуючи ознаки і барви осені. Складіть зв'язне висловлювання за поданим початком. Попросіть дітей намалювати ілюстрацію до складеного ними тексту.

Осінній ліс

Осінь одягнула у золоте вбрання дерева, кущі та трави у лісі. Зелений колір майже зник. Тільки пишні ялинки та сосни хизуються своїми зеленими шатами.

Деся скрипне гілочка від подиху прохолодного вітру.

Квіти

На кущах дикої шипшини

А на землі стелиться

VIII. Підведення підсумків заняття. Заповнення лепбука

25

Попросіть дітей написати елементарне повідомлення про те, що на занятті їх вразило, зацікавило, запам'яталося за допомогою умовних позначок для слів – назв предметів, дій, ознак / малюнкового письма. Наголосіть, що на роботі потрібно вказати своє ім'я та прізвище. Прикріпіть дитячі повідомлення на лепбук.

Як живуть тварини восени?

I. Ранкова зустріч. «Хвилинка-цікавинка» про тварин. Логічна вправа «Тварини восени»

- Запропонуйте учням відгадати загадки:

Не ходжу, а скачу я:
Через поле навмання
Перегнав би я коня.
Я страшений боягуз,
Всіх на світі я боюсь.
(Засць)

Я руда, низького зросту,
Хитра я і довгохвоста.
На курей я вельми ласа –
В них таке смачненьке
м'ясо...
Вовку-брату я сестриця,
А зовуть мене...
(Лисиця)

Гостроносий і малий,
Сірий, тихий і незлий.
Вдень ховається. Вночі
Йде шукать собі харчі.
Весь із тонких голочок.
Як він зветься?
(Їжачок)

Буркотливий,
вайлуватий,
Ходить лісом дід
кошлатий:
Одягнувся в кожушину,
Мед шукає і ожину.
Літом любить
полювати,
А зимою — в лігві
спати.
Як зачує він весну —
Прокидається від сну.
(Ведмідь)

За вікном летить сніжок,
Піднялася віхола.
Але бачу я пташок,
Що сидять під стріхою!
Чи-чив-чив, чив-чив-
чив-чив!
Хто співати їх навчив?
Сірі пташенята ці
Звуться, діти, ...
(Горобці)

Він ікластий і сердитий,
Дуже любить землю
рити.
Жолуді весь час шукає
Й малюків смугастих
має.
(Кабан)

26

- Логічна вправа «Тварини восени». Запропонуйте учням описати свою улюблену тварину, не називаючи її, щоб інші могли її розпізнати.
- Повідомте учнів, що прочитаєте оповідання, схоже на осінню замальовку. Щоб уявити її, попросіть дітей, щоб під час читання вони заплющили очі. Зверніть увагу, що в тексті можуть міститися незрозумілі дітям слова. Під час читання поясніть значення тих слів, які викликали нерозуміння, напр., волові очка. Після прочитання тексту запитайте, які ще слова виявилися для

учнів незрозумілими. Разом дослідіть їхнє значення. Обговоріть, як тварини готуються до зими.

Кожен осінній день одягає дерева в інші шати... Учора ще зелені, сьогодні одягли золоту парчу клени, зачервоніло намисто калини, звисли з галузок важкі оранжеві кетяги горобини, здивились у синяву небес рожево-білі зіркаті «волові очка». Під лісом простягає долоні бузок, наче просить його зірвати. Синіє дозрілий терен, цвітуть запізнілі квіти кульбаби і рожевого іван-чаю. У старому лісі з'явилися опеньки, запахло грибами і терпким вином. За кожним легеньким подихом вітру падають перші листочки грабів, беріз, осик. Дуби з погордою дивляться на них, думають: чому так скоро? Минає день-другий – і клени поволі складають парчевий одяг: вкриває землю листя каштанів, від тонких стовбурів ліщини відриваються мохнаті кружальця, хоч вони й зовсім зелені.

Молитвенну тишу лісу то тут, то там порушує тріск сухої галузки або їжак, який збирає листя, щоб вкрити свою хатку на зиму. Десь пискне синичка, їй ніжно відповість маленький, короткохвостий королік. У піднебессі ширяє яструб. Його журливе квиління тільки підкреслює тишу осені. У лісі сумно, але я люблю цей смуток, бо він близький душі моїй. Осінь все більше і більше завойовує землю. Скоро вже будуть стояти голі дерева, скоро зовсім стихне співів птахів. Йде вона, жовтоока осінь, та й веде за собою зиму в білому хутрі. І хочеться сказати: «До побачення, осінь! Здрастуй, зимо!»

Поставте запитання:

- Про які ознаки осені згадується у тексті? Розкажи, як тварини готуються до зими? Чому в осінньому лісі сумно?

II. Перегляд відеоролика «Як звірі готуються до зими». Аналіз простого медіатексту

- Діти переглядають відеоролик «Як звірі готуються до зими»

(<https://www.youtube.com/watch?v=Trx86kplw9E>)

або

https://www.youtube.com/watch?v=WYrcQj_eboY).

- Запитання для обговорення:

- Як тварини готуються до зими? Що нового ти дізнався (дізналася) про поведінку тварин восени?

- Назвіть тварин, кількість яких можна позначити цифрою 1?
- Назвіть тварин, кількість яких можна позначити цифрою 2?
- Назвіть тварин, кількість яких можна позначити цифрою 3?

III. Вправа «Як тварини готуються до зими?»

- Роздайте дітям малюнки із зображенням тварин і попросіть розкласти їх на 3 групи: 1 група – тварини, які сплять цілу зиму; 2 група – тварини, які зимують у теплих краях; 3 група – тварини, які запасуються харчами; 4 група – тварини, які не змінюють своєї поведінки.

Матеріали для дітей. Додаток 9

28

IV. Участь у рухливих іграх, наприклад, «Зайці в лісі»

Для гри обирають «зайців» і «лисицю», решта дітей – «дерева». На протилежних краях майданчика проводять лінії – це поля. На одному з них перед початком гри збираються «зайці».

Діти, які виконують роль дерев, стають на такій відстані один від одного, щоб можна було взятися за руки. «Лисиця» живе у норі край лісу (нору позначають кольором).

«Зайці» забігають до лісу, їм треба перейти з одного поля на інше, але на них полює «лисиця». Вона намагається впіймати «зайців», а тих, кого впіймала, веде до свого «будиночка». Бігти лісом їй заважають дерева: діти беруться за руки, сідають навпочіпки, нахиляються й розмахують руками. «Зайці» між деревами проходять вільно. Гра закінчується тоді, коли всі «зайці» перейдуть на протилежний бік. Розпочинаючи нову гру, діти знову обирають «зайців» та «лисицю».

Спіймані «зайці» до кінця гри сидять у «лисиці» в норі.

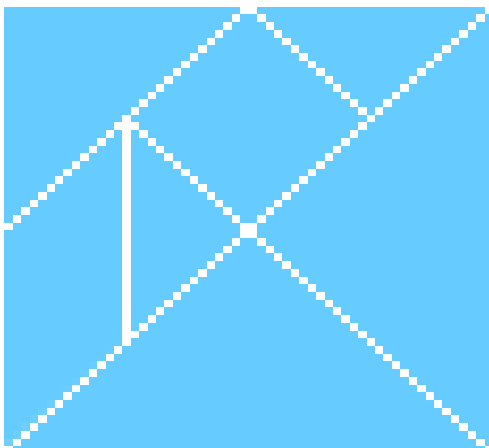
V. Математичне конструювання «Танграм»

29

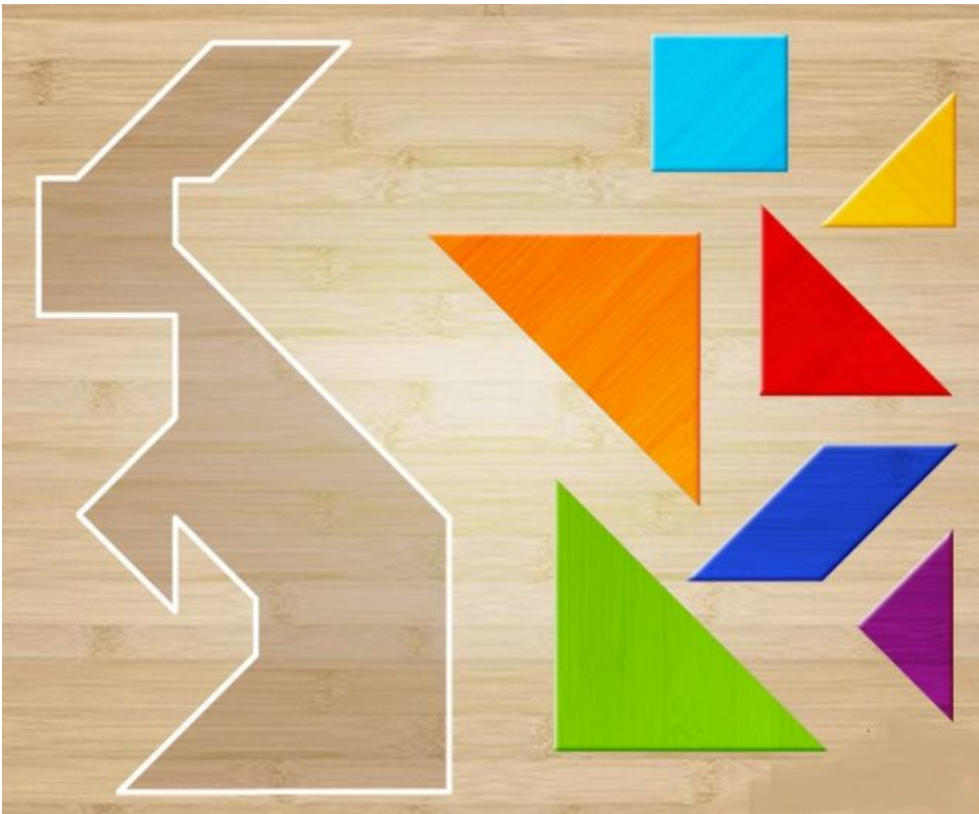
- Запропонуйте дітям змоделювати з готових геометричних фігур (частин танграма) тваринку, яка не змінює своєї поведінки восени

Матеріали для дітей. Додаток 10

Орієнтовний приклад фігури тварини, яка не змінює восени своєї поведінки, змодельованої із частин танграма.

30

VI. Сюжетно-рольова гра «Зустріч тварин напередодні зими»

- Запропонуйте дітям створити образ тварини (на вибір). Можна використати відповідні маски (Додаток 11).
- Уявіть собі, що на лісовій галявині теплого осіннього дня зустрілися різні представники тваринного світу. Їх усіх турбує прихід зими. Подумайте, про що могли поговорити між собою тваринки з огляду на свої клопоти. Пограйте у сюжетно-рольову гру «Зустріч тварин напередодні зими».
- Після завершенні гри обговоріть з дітьми, як відбувалася гра, чи отримали задоволення від гри. Якщо ні, то що тому перешкодило?

VII. Підведення підсумків. Заповнення лепбука: «майстер» ляпок

- Роздайте дітям фарби і попросіть зробити пляму будь-якого кольору на аркуші паперу.
- Роздайте кожній дитині соломинку для коктейлю. Попросіть подути в неї на пляму.
- З утвореного силуету за допомогою фарби (олівців, фломастерів) створіть образ будь-якої тварини.
- Підпишіть свою роботу друкованими буквами.

- Попросіть дітей назвати один одному букви, з яких складається їхнє ім'я та прізвище.
- Прикріпіть роботу на лепбук у відведеному для цього місці (Учитель ділить сторінку лепбука на 4 частини: 1 – тварини, які сплять цілу зиму; 2 – тварини, які зимують у теплих краях; 3 – тварини, які запасуються харчами; 4 – тварини, які не змінюють своєї поведінки).
- Запропонуйте дітям визначити, у якій групі тварин є найбільша кількість зображень, у якій – найменша; порівняйте кількість зображень між окремими групами тварин.

Що нам дарує осінь? / Чому осінь називають щедрою?

I. Ранкова зустріч «Подарунок»

- Привітайтеся з учнями, запропонуйте стати в коло й «подарувати» сусідові, хто поруч зліва, «подарунок», зобразивши його за допомогою міміки і жестів.

Вправа продовжується доти, поки всі діти не «подарують» свої «подарунки». Подякуйте усім за роботу та попросіть подякувати один одному оплесками.

Узагальніть, що сьогодні будемо розглядати проблему «Що нам дарує осінь? / Чому осінь називають щедрою?»

II. Слухання «Казки про Зайчика і пори року. Осінь» Олени Крижанівської для пригадування ознак осені

32

Олена Крижанівська

Казка про Зайчика і пори року. Осінь

Літо зігріло Зайчика у своїх спекотних обіймах і вирушило у далеку дорогу. А на зміну йому вже поспішала красуня ОСІНЬ.

Її вірні слуги йшли попереду, сурмили і розмальовували ліс найрозкішнішими фарбами: від лимонної і золотої до мідно-червоної і багряної. Так годиться зустрічати королеву Осінь.

Усіх звірів і птахів зібрала Осінь на великій лісовій галявині, щоб оголосити про свій прихід і роздати подарунки. Лише Зайчика вона не могла знайти, бо він забився у нірку під листком лопуха і не хотів звідти виходити.

Осінь сама підійшла і схилилася над ним. Її золотий одяг і коралове намисто з плодів горобини дуже здивувало Зайчика. Нічого схожого на це він раніше не бачив.

— Чому ти сидиш тут один і не йдеш до нас святкувати? — запитала Осінь.
— Хіба ти не хочеш привітати мене й отримати від мене подарунки?

— Не треба мені твоїх подарунків, я хочу, щоб повернулося Літо! —

сердито відповів Зайчик.

— Літо повернеться. Але не так швидко. Зараз мій час, — пояснила Осінь.

— А я не хочу твій, я хочу літо! — наполягав Зайчик.

Осінь дала йому спробувати білий гриб, соковиті пагони. Від горіхів Зайчик відмовився, зате їх прудко підхопила білочка.

Зайчик, не поспішаючи, виліз із нірки і попрямував за нею на галявину. Там вже стовпилися усі лісові звірі і птахи. Багато птахів збиралися відлітати слідом за Літом. Зайчик хотів летіти разом з ними, але Осінь нагадала йому, що як би високо він не стрибав, летіти не зможе. Зайчик дуже засмутився.

А всі його лісові друзі, що залишилися у королівстві Осені, голосно прославляли її щедрість і красу. Особливо — три білки-подружки, які збирали на розкішному килимі із золотого листя гриби, горіхи і жолуді і повними пригоршнями відносили ці смаколики до себе додому.

Зайчик їх не розумів. Він не бачив нічого радісного в тому, що Літо пішло, а на його місці царює якась «жовта тітка». Але поступово м'яке осіннє сонечко і багаті дари осіннього лісу йому припали до вподоби. Зайчик помітив, що з кожним днем холоднішає, він притискався до золотої мантиї осені, а вона зігрівала його і чарувала красою. Звичний влітку густий ліс дуже змінився і став майже прозорим. Листя на деревах жовтіло, а потім засихало і опадало. Дощі йшли частіше і довше, ніж влітку і були дуже холодні. Плодів було ще багато, але вже не розцвітали нові квіти і бруньки на деревах заснули. Навіть комарі і мошки кудись зeszли...

Зайчик здогадувався (він чув розмову сороки і ведмедя), що Осінь може невдовзі покинути їх, і йому стало сумно. Він уже звик до її пишного золота і чистого блакитного неба. Зайчик підійшов до Осені і запитав:

— Ти теж збираєшся нас покинути?

Осінь засміялася тихим лагідним сміхом. У ньому чувся шелест опалого листя і гулка луна темних лісових озер, різкий клич птахів, що відлітали на південь, і ледь чутне відлуння останніх теплих днів жовтня.

— Не так швидко, мій Зайчику, ще не так швидко. Всі повинні встигнути зробити запаси до настання холодів, підготуватися до довгої зими, а тоді я піду.

— Ні, ні, не йди, будь-ласка! Я не хочу зими! Залишися хоча би ти з нами!
— злякано закричав Зайчик.

Але Осінь відповіла, що повернеться, а тому сумувати за нею не варто.

— Куди ж ти йдеш? — у відчаї запитав Зайчик.

— В інші краї. Якщо я не прийду до них, вони не зможуть зібрати урожай і ніколи не побачать моєї краси.

«Як добре, що на світі є Осінь», — гірко зітхнув Зайчик і знову заплакав.

Наближалися холоди. Остання фортеця Осені — багряні клени і руді модрини, схожі на пожовклі ялинки, ще трималися, але Осінь уже відступала. Налетів вітер, закрутив і погнав осіннє листя в повітрі. Небо затягнули важні

низькі хмари. Більшість звірів сховалися у нірки, барлоги і дупла дерев. Усі говорили, що скоро прийде Зима, і деякі звірі збиралися піти разом з Осінню — впасти в сплячку на декілька місяців, аж доки знову не потеплішає.

- Обговоріть з дітьми, які зміни у живій та неживій природі восени описала авторка у своїй казці.
- Запропонуйте дітям придумати іншу кінцівку казки та розказати її однокласникам.

III. Пошук відповіді на запитання «Що нам дарує осінь?». Гра «Допоможіть Зайчикові побачити щедрість Осені»

- Запропонуйте дітям продемонструвати Зайчикові, якою щедрою буває осінь у лісі, полі, садку тощо.

1. Попросіть учнів пригадати, які дарунки осені ми збираємо у саду.

Запропонуйте пограти в рухливу гру «Зберемо урожай»: розподіліть учнів на кілька команд (3–4). Команди знаходяться за лінією старту. Біля кожної команди є кошик із фруктами (муляжі, замітники, наприклад, м'ячики замість яблук). За лінією фінішу є порожній кошик для кожної команди. Завдання – перенести свій «урожай» з одного кошика до іншого. Перемагає та команда, яка найшвидше виконає це завдання.

2. Прочитайте учням вірш і запропонуйте впізнати дарунки осені, які збирають у полі.

*Що нам осінь принесла?
Принесла я вам пшениці,
Будуть гарні паляниці!
Принесла вам гречку, діти,
Кашу будемо варити.
Я на зиму назбирала
І городини запас!
Буде борщ смачний у нас!
А як піде дощ із неба?
Ой! Дощу нам всім не треба...*

Варто попросити учнів:

- назвати дарунки осені, які збирають у полі (пшениця, гречка);
- викласти фішками звукову модель одного слова (на вибір);

- визначити в ньому кількість складів.

Матеріали для дітей. Додаток 12

3. Можна запропонувати текст для спільного читання, спроектувавши його на екран:

На городі

Росли на городі і . А поряд на грядці росли та . Зігрівало їх , поливав . охороняло від . А щоб   не сумували, опудало загадувало їм загадки: «Сто і всі без ?».

— Це я — ! — каже капуста.

— Ні, це я — ! У мене теж багато спідниць,— відповідає цибуля.

— Але про цибулю,— говорить опудало,— є інша загадка: «Сидить

 у сто одітий. А хто його роздягає, той проливає». З опудалом погодилися капуста і цибуля.

Опудало нову загадку загадує: «Зверху , знизу , в землю вросло».

— Це я — ! — зрадив буряк.

— І на схоже,— сказала морква.

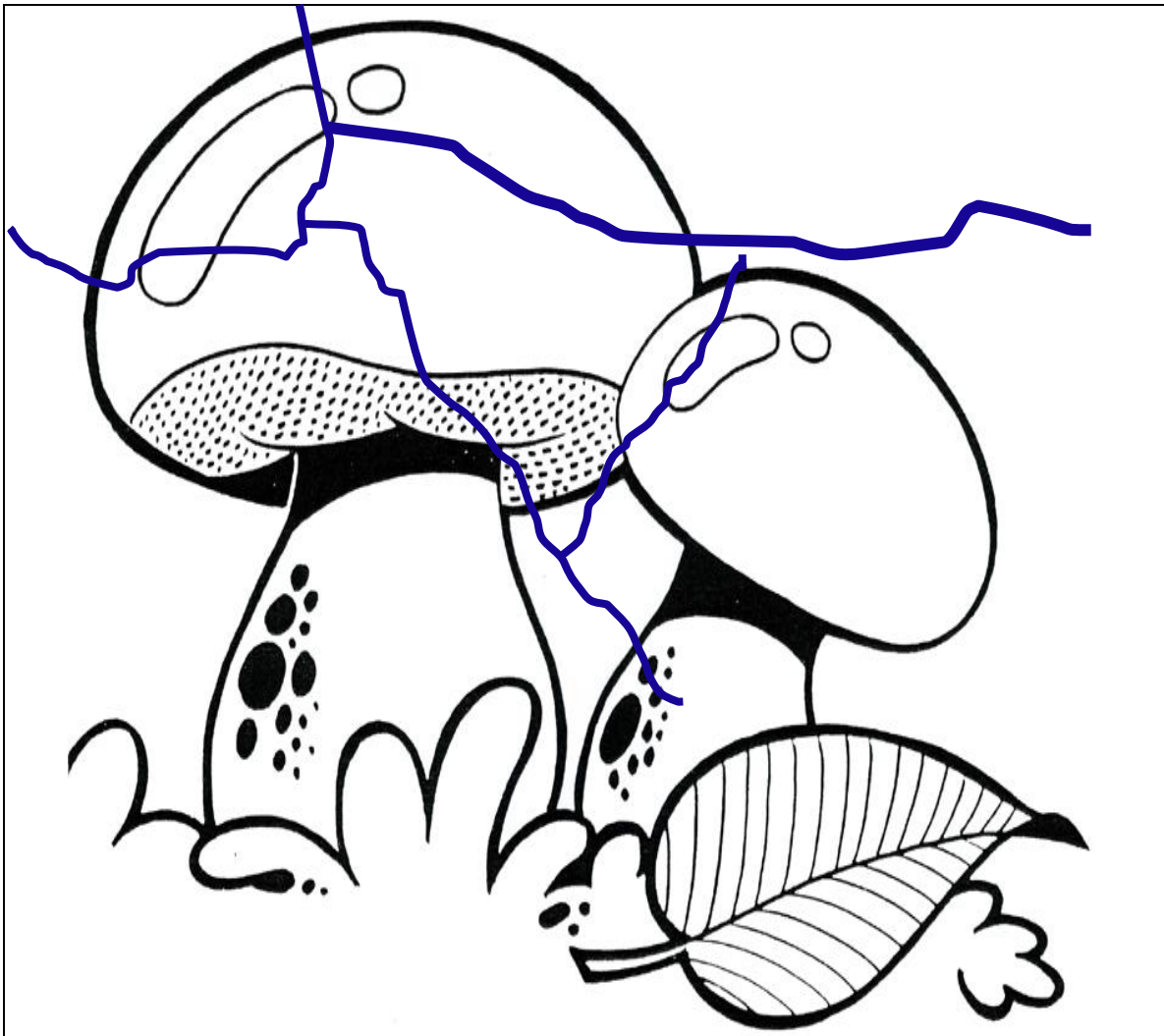
А опудало і про моркву нову загадку загадує: «Сидить в темниці, а на вулиці».

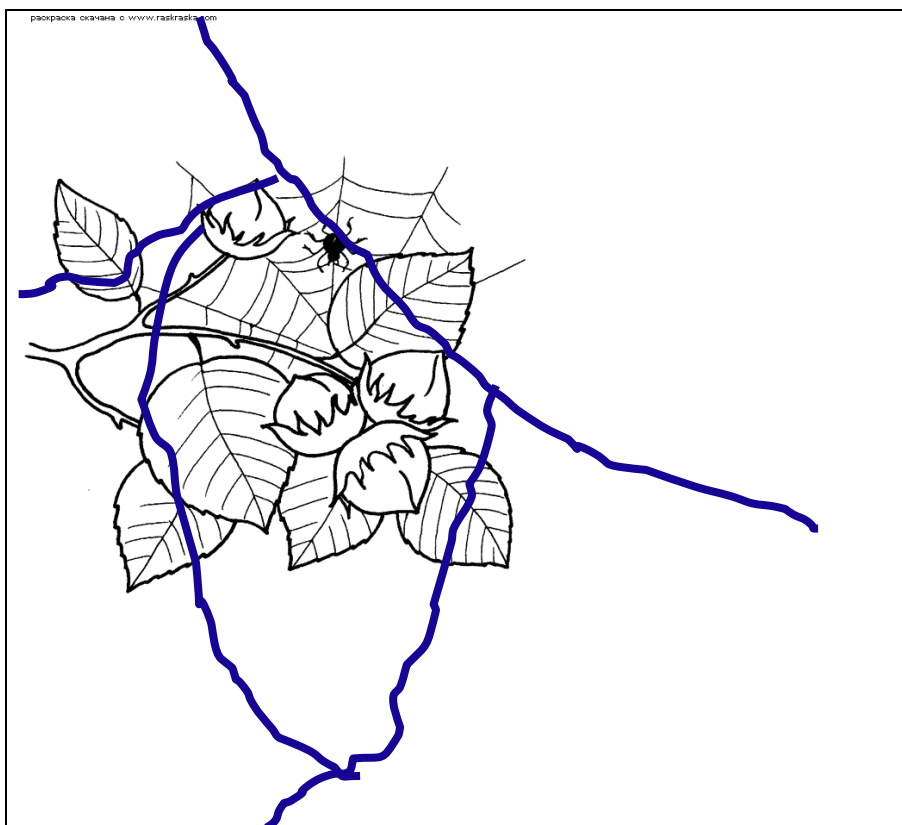
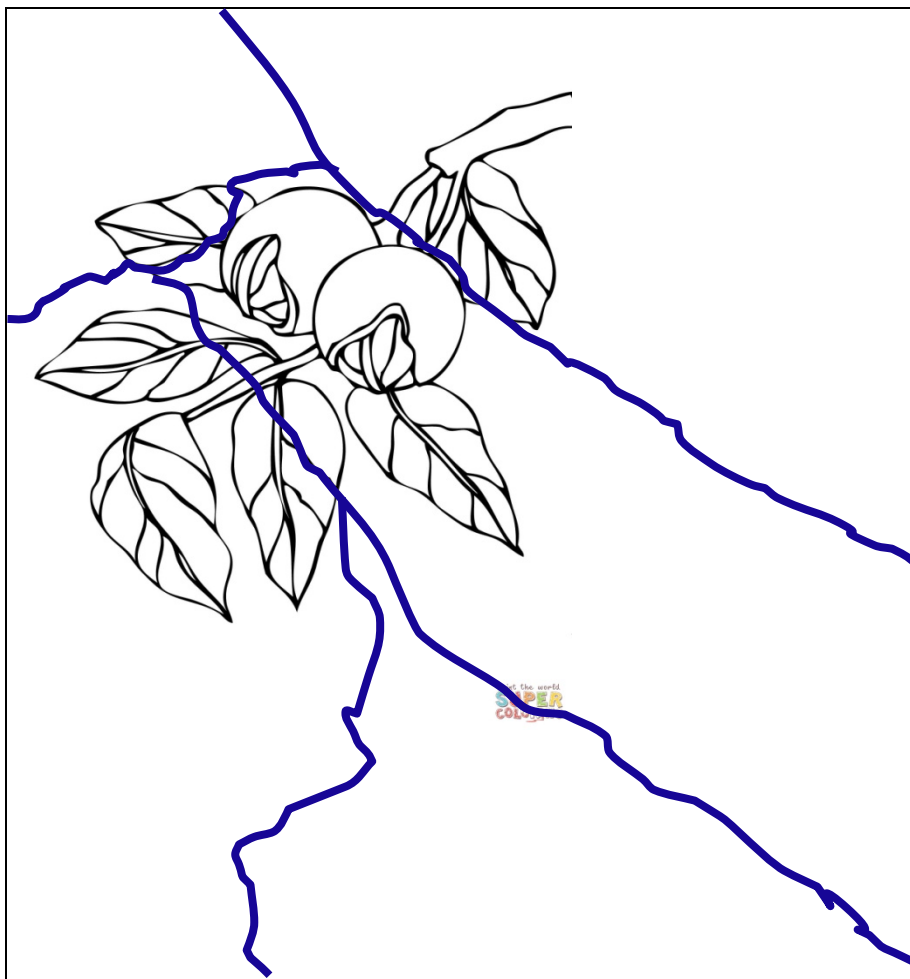
Які овочі росли на городі?
Які загадки про овочі знаєш ти?

4. Розподіліть учнів на групи і дайте кожній з них зображення із дарунком осіннього лісу у вигляді пазликів. Завдання для дітей: скласти пазлики і визначити, кому осінь дарує цей дарунок.

Матеріали для дітей. Додаток 13

5. Пограйте з дітьми у гру «Відгадай плід за запахом і смаком». Завдання: із заплющеними очима покуштувати кілька осінніх плодів, назвати їх і визначити характерні ознаки смаку. Гра продовжується доти, поки всі охочі не покуштують осінній плід.
6. Запропонуйте дітям «показати» Зайчикові, які дарунки принесла осінь на город. Для цього потрібно розв'язати приклади на табличках і наклеїти (намалювати) поряд відповідну кількість овочів.

Матеріали для дітей. Додаток 14

IV. Вивчення пісні «Ходить гарбуз по городу» та її театралізація

- Покажіть учням мультиплікаційний запис пісні «Ходить гарбуз по городу» (<https://www.youtube.com/watch?v=rGUHA9HWQsI>).
- Поговоріть із дітьми про персонажів мультиплікаційного запису пісні, їхні дії, настрій та емоції.
- Запропонуйте дітям вивчити цю пісню та театралізувати її.

V. Виготовлення виробів із осінніх матеріалів: овочів, плодів, насіння тощо

- Запропонуйте учням створити казкових героїв з овочів та фруктів. Дайте назву виробу. Підпишіть автора. Організуйте виставку, на яку запросіть батьків.

39

